

EL DRET PÚBLIC A CATALUNYA DESPRÉS DEL 1714, VIST A PARTIR DE L'OBRA D'ANTONI FRANCESC PUIG I GELABERT

Ferran Armengol Ferrer
Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

L'objecte d'aquest treball és analitzar la situació del dret públic a Catalunya en el període que comença després del Decret de Nova Planta —moment en què finalitza l'obra de Víctor Ferro— i fins a l'adveniment del règim constitucional, pràcticament un segle després. Aquest període ha estat generalment objecte de dos grans equívocs: el primer, la presumpta *desaparició* del dret públic català després dels decrets de Nova Planta, i el segon, la no menys presumpta desafecció dels catalans envers el dret, l'Administració i, en general, el poder públic en els anys posteriors a la derrota del 1714. El mateix Víctor Ferro semblava compartir aquesta interpretació, almenys segons el que es desprèn del text següent, que pren com a referent Ferran Soldevila:

Un cop privat del seu ordre jurídic sobirà —sobirà en el doble sentit que no reconeixia superior temporal i que el mateix dret hi estava per damunt de qual-sevol voluntat individual o col·lectiva—, substituït per una sobirania aliena —tant perquè era estrangera com perquè era l'expressió d'una voluntat aliena superior a les lleis—, el poble de Catalunya, davant una demostració tan contundent de la relativitat de les coses humanes, abandonà l'adhesió d'una peça al dret i la justícia que l'havia caracteritzat fins aleshores i es refugià en la intimitat de les virtuts privades i d'una profunda religiositat personal que, en l'esfera pública, cediren el lloc a un estat de submissa inhibició política, interrompuda, de tant en tant, per grotesques exhibicions d'obsequència vers el nou amo —nou, sobretot perquè mai els seus reis, de nissaga pròpia o forastera, no ho havien estat...¹

Aquest text s'ha d'analitzar, tanmateix, amb cura. D'entrada, és cert que els decrets de Nova Planta van significar que la monarquia espanyola se situava a si mateixa

1. VÍCTOR FERRO, *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, 2a ed., Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Jurídics, 2015, p. 536.

com a única titular de la sobirania de Catalunya i font última del dret, de manera que substituïa les institucions catalanes, les quals, de fet, havien estat anorreades com a conseqüència de la victòria borbònica en la Guerra de Successió. Ara bé, això no va implicar la derogació de les normes que constituïen el dret material de Catalunya —tret de les que qüestionaven expressament l'assumpció de sobirania pel monarca—, ni tampoc que els catalans es desinteressessin pel dret ni, en general, per la cosa pública. Ben al contrari, els advocats catalans no van deixar d'invocar davant dels tribunals la vigència del dret propi de Catalunya, els municipis i les corporacions defensaren les seves competències davant la creixent centralització de l'Estat i va sorgir una vigorosa doctrina sobre l'organització d'aquest i del poder públic, reflectida en diverses obres editades a Barcelona, considerades pioneres dels estudis sobre l'Administració pública a Espanya i que, tanmateix, tenien sempre en compte l'existència d'un règim propi a Catalunya. Aquestes obres reflecteixen la tensió existent entre la voluntat de participar en el projecte polític espanyol i, a la vegada, defensar la identitat i la persistència dels trets nacionals, propis i diferenciats, de la societat catalana.

El període que ara abordem —bàsicament, el segle XVIII— ha estat objecte de nombrosos estudis històrics, que n'han abordat els vessants polítics i econòmics des de perspectives diferents i moltes vegades oposades. En canvi, s'ha tractat poc l'evolució del dret —i, en particular, del dret públic— amb posterioritat al 1714 i fins al començament del segle XIX. Certament, no han mancat contribucions de gran qualitat a la història del dret públic català contemporani, però per regla general s'han enfocat cap a períodes posteriors, com és el cas dels treballs de Josep Sarrion i Gualda sobre l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i la Diputació Provincial de Catalunya,² o els que Xavier Arbós³ i Enric Argullol⁴ van publicar a la *Revista Catalana de Dret Públic*.

Val a dir que en la doctrina espanyola tampoc no són nombrosos els estudis que s'han ocupat del dret públic en el segle XVIII i el pas de l'Antic Règim al règim constitucional. Pel que fa a aquest treball, és inevitable referir-se als de Luis Jordana de Pozas⁵ i Mariano Baena del Alcázar,⁶ en relació amb l'origen de l'Administració

2. JOSEP SARRION I GUALDA, *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1912-1939)*, Barcelona, Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1982; JOSEP SARRION I GUALDA, *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Direcció General d'Administració Local, 1991.

3. XAVIER ARBÓS MARÍN, «Els inicis del dret públic contemporani a Catalunya», *Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 41 (2010), p. 21-58.

4. ENRIC ARGULLOL MURGADAS, «Una aproximació al conreu del dret públic a Catalunya», *Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 41 (2010), p. 59-84.

5. LUIS JORDANA DE POZAS, «Los cultivadores españoles de la ciencia de la policía», *Revista de Estudios de la Vida Local*, núm. 17 (1944), p. 701-720.

6. MARIANO BAENA DEL ALCÁZAR, *Los estudios sobre administración en la España del siglo XVIII*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1968.

pública contemporània a Espanya. Hi ha hagut també alguns autors que s'han ocupat del trànsit del dret de l'Antic Règim al del règim constitucional.⁷ Tanmateix, aquests autors han pres sempre la perspectiva de l'estudi de l'Administració pública espanyola o del dret espanyol, identificat invariablement amb el dret castellà o el de la monarquia absoluta. A això cal afegir que les monografies i els manuals de dret penal, constitucional, administratiu o tributari, dediquen per regla general molt poc espai als antecedents històrics i, quan ho fan, solen prendre com a punt de partida la recepció de les idees de la Revolució Francesa en el segle XIX. Tot plegat ha acabat produint l'efecte d'invisibilitzar l'existència a Catalunya d'unes normes de caràcter penal, administratiu, tributari o, fins i tot, relatives a drets de la ciutadania vigents des de segles anteriors i que en molts casos fins i tot van coexistir amb el règim constitucional.

Si afegim a tot això que l'àmbit d'estudi de la història del dret i les institucions s'ha centrat bàsicament en el període que finalitza el 1714, s'arriba a la conclusió que aquest «segle XVIII jurídic» ha quedat una mica en terra de ningú.

Per tot això, és important tenir present l'obra d'Antoni Francesc Puig i Gelabert, autor molt poc conegut però que recull ja l'essència de l'argumentari que els iuspublicistes catalans van fer servir en matèria de dret públic i ciència de l'Administració des de la segona meitat del segle XVIII, al llarg del XIX i fins al primer terç del XX. Aquest argumentari reflectia la tensió entre la voluntat de participar en un projecte comú hispànic (i fins i tot de dirigir-lo) i, a la vegada, la consciència de la pròpia identitat històrica, política, social i cultural, i partia de la premissa que els catalans havien de disposar del seu propi sistema jurídic i de govern com a millor manera de ser governats, sense que això signifiqués una voluntat de ruptura amb l'Estat, al qual en tot cas es volia ajudar a reformar per tal que fos més concorde als interessos de Catalunya. Dins d'aquesta línia argumental, hi havia un element que tenia una importància fonamental: la identificació de les reivindicacions catalanes amb els corrents ideològics en boga a Europa. Això permetia disposar d'un argument d'autoritat de cara a convèncer els poders de l'Estat —i les persones que els encarnaven— que l'establiment d'un sistema de govern adient a les reivindicacions catalanes estava, al seu torn, en sintonia amb les darreres tendències internacionals. En la pràctica, aquesta mena d'estratègia va obtenir un resultat desigual i a la llarga poc satisfactori per a les aspiracions catalanes.

Puig i Gelabert, que es mantenia en la línia d'autors com Romà i Rosell o Antoni de Capmany, va ser un pioner en aquesta estratègia, atès que va buscar l'acomodació de les reivindicacions polítiques de Catalunya en el context de la monarquia espanyola en el marc del despotisme il·lustrat, de la mateixa manera que al llarg del segle XIX es

7. En aquest sentit, vegeu Alfredo GALLEGO ANABITARTE, *Poder y derecho. Del Antiguo Régimen al Estado Constitucional en España. Siglos XVIII a XIX*, Madrid, Marcial Pons, 2009; Juan Alfonso SANTA-MARÍA PASTOR, *Fundamentos de derecho administrativo I*, Madrid, Centro de Estudios Ramón Areces, 1988, p. 73 i seg.

buscarien les fórmules polítiques i jurídiques preponderants en cada moment, com el federalisme o la política de minories de la Societat de Nacions.

El contrapunt a Puig i Gelabert es pot trobar en Ramon Llätzer de Dou i de Basols, que tot i procedir d'una tradició ideològica diferent, coincidia amb aquest autor a reivindicar l'existència d'aquest dret públic català, si bé integrat en l'ordenament jurídic de la monarquia espanyola.

2. ADMINISTRACIÓ I DRET PÚBLIC A CATALUNYA EN EL SEGLE XVIII: EL RÈGIM DE LA NOVA PLANTA

L'estudi del dret públic i, en general, del poder públic a Catalunya en el període analitzat requereix tenir en compte, amb caràcter previ, dues qüestions prou rellevants. La primera és l'evolució mateixa del concepte i de les funcions de l'Administració pública, i la segona, a què ens referim exactament quan parlem de dret públic. Pel que fa a la primera d'aquestes qüestions, és important assenyalar que la forma actual de l'Administració pública, entesa com un ens que incideix en pràcticament totes les manifestacions de la vida quotidiana i que arriba a tot el territori, no es va començar a fer efectiva a Catalunya, i en general a Espanya, fins ben entrat el segle XIX.

Anteriorment no existia una administració pública en el sentit amb què es coneix actualment. La monarquia exercia el seu poder sobre Catalunya a través dels capitans generals.⁸ Certament, el poder dels capitans generals s'exercia de manera extensiva, més enllà del que seria pròpiament la defensa del territori —o la repressió de possibles aixecaments de la població—, com es va veure, per exemple, en l'assumpció de competències sobre l'ordenació urbanística de la Rambla de Barcelona en detriment del municipi.

Els ajuntaments eren, precisament, el segon nivell administratiu i, malgrat la supressió del Consell de Cent a Barcelona, mantenien encara en el segle XVIII un ampli feix de competències, generalment d'àmbit local. Tanmateix i a partir de la *Instrucción de corregidores* del 15 de maig de 1788, la Corona va passar a exercir per si mateixa moltes competències que fins llavors es consideraven de titularitat municipal. Va iniciar així una tendència que es va consolidar definitivament amb l'aparició de l'Estat constitucional.

Més enllà d'aquestes actuacions —i dels conflictes corresponents—, els poders públics deixaven una notable autonomia a la societat, tant en l'actuació de persones

---

8. Respecte a aquesta qüestió, vegeu Sebastià SOLÉ I COT, *El Gobierno del Principado de Cataluña por el capitán general y la Real Audiencia —el Real Acuerdo— bajo el régimen de Nueva Planta, 1716-1808: Una aportación al estudio del procedimiento gubernativo a finales del Antiguo Régimen*, Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2008.

individuals com en la de societats mercantils o d'institucions com ara els gremis, la Reial Junta de Comerç, l'esmentada Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona o els patronats dels hospitals. Persones i entitats constituïen societats i altres persones jurídiques, compraven i venien finques, subscriïen contractes o feien tot tipus de declaracions sense cap altra intervenció pública que no fos la del notari, que rigorosament aixecava acta de totes aquelles actuacions. El notariat, per cert, s'organitzava de manera autònoma a Catalunya.

Pel que fa estrictament al dret públic, la seva aplicació va quedar determinada, després de la derrota del 1714, pel que van establir els decrets de Nova Planta del 9 d'octubre de 1715 i el 16 de gener de 1716. Aquesta afirmació pot sorprendre, ja que sovint s'ha sostingut que aquests decrets van significar la derogació del dret públic català i van deixar vigent el dret privat.

Ara bé, examinat el text dels decrets esmentats, es pot arribar a la conclusió que el seu objecte no era tant una derogació de normes materials com l'afirmació de la sobirania de Felip V sobre Catalunya, un cop suprimides *manu militari* les institucions pròpies de Catalunya com a conseqüència de la desfeta del 1714. Aquesta afirmació de la potestat sobirana s'ha d'entendre d'acord amb la doctrina del gran teòric de la monarquia absoluta, Jean Bodin. Com a regla general, Bodin havia definit la sobirania com «el poder de fer la llei sense el consentiment dels súbdits», però a la vegada admetia la possibilitat que el príncep i els súbdits es relacionessin per mitjà d'un contracte pel qual s'obligaven recíprocament a complir la llei. Els territoris de la Corona d'Aragó eren, precisament, l'exemple que posava Bodin a l'hora de definir aquesta mena de sobirania contractual, que, per cert, considerava contraproductent.⁹ Per això mateix i sens perjudici de les circumstàncies històriques concretes, els decrets de Nova Planta es poden interpretar com una mena de redreçament de l'antiga Corona d'Aragó cap a l'ortodòxia de l'absolutisme i l'afirmació del monarca espanyol com a únic titular de la sobirania.

Aquesta afirmació de la potestat sobirana es veu reflectida ja en el primer apartat del Decret:

1. Por quanto, por Decreto de nueve de Octubre del año próximo pasado señalado de mi Real mano, he sido servido de dezir, que haviedo con la asistencia Divina, y justicia de mi causa, pacificado enteramente mis Armas esse Principado, toca à mi Soberanía establecer Gobierno en él, y à mi Paternal Dignidad, dar para en adelante, las mas saludables providencias, para que sus Moradores, vivan con paz, sosiego, y abundancia, enmendando en los malos, la opresión, que se ha experimentado (en las turbaciones passadas) de los Buenos.

9. Jean BODIN, *Los seis libros de la República*, traducció i estudi preliminar de Pedro Bravo Gala, Madrid, Tecnos, 1986, p. 54-55.

És a dir, un cop consumada la «pacificació» del Principat per les armes, Felip V, com a sobirà absolut, assumia com a funció pròpia i exclusiva l'exercici del govern a Catalunya, amb exclusió total de qualsevol altre poder. Aquesta assumpció del poder es va veure reflectida de tres maneres diferents: la primera, la centralització en la Reial Audiència de tot el poder territorial a Catalunya, en substitució dels òrgans de govern propis de Catalunya, que *de facto* havien deixat d'existir arran de la derrota del 1714; la segona, l'assumpció directa per la Corona de la titularitat de les regalies, és a dir, els drets que havien tingut les institucions catalanes en relació amb l'emissió de moneda i sobre camins, aigües, mines o similars, i la percepció dels drets corresponents; i la tercera, però no menys important, la integració del dret propi de Catalunya en el sistema jurídic de la monarquia espanyola.

La centralització del poder territorial en l'Audiència és la primera de les qüestions que aborda el Decret (apartat 2):

He resuelto, que en el referido Principado, se forme una Audiencia, en la qual presidais Vos el Governador, Capitan General, ò Comandante General de mis Armas, que aí huviere, de manera que los Despachos, despues de empezar con mi dictado, prosigan en su nombre [...].

Aquesta centralització del poder en l'Audiència (que el mateix Decret determina que tingui la seva seu «en las casas que antes estaban destinadas para la Diputación») es completa amb l'extinció dels «oficios», és a dir, dels càrrecs públics de Catalunya, que és objecte dels apartats 51 i 52 del Decret. D'acord amb l'apartat 51:

Todos los demás Oficios, que havia antes en el Principado temporales, ò perpetuos, y todos los Comunes, no expressados en este mi Real Decreto, quedan suprimidos, y extintos, y lo que à ellos estava encomendado, si fuere perteneciente à Justicia, ò Gobierno, correrá en adelante à cargo de la Audiencia; Y si fuere perteneciente à Rentas, y Hazienda, ha de quedar à cargo del Intendente, ò de la Persona, ò Personas, que Yo diputare para esto.

L'apartat 52 feia referència a les autoritats municipals, amb l'excepció del Consell de Cent barceloní, que també havia estat suprimit el 1714:

Pero los Oficios Subalternos, destinados à las Ciudades, Villas, y Lugares para su Gobierno Político en lo que no se opusiere à lo dispuesto en este Decreto se mantendrán, y lo que sobre esto se necesitare de reformar, me lo consultarà la Audiencia, ò lo reformará en la forma que se dice al fin, respecto de Ordenanzas.

Quedaven, per tant, suprimitos tots els càrrecs públics que havien existit a Catalunya, que eren substituïts per la Reial Audiència o per aquells que nomenés el mateix

rei. Només en quedaven al marge els càrrecs d'àmbit local que fossin compatibles amb el mateix Decret (la qual cosa, òbviament, no comprenia el Consell de Cent de Barcelona), que, tanmateix, serien més tard reduïts al règim de Castella en virtut de la Reial cèdula del 13 d'octubre de 1718.¹⁰

La reserva de les regalies a la Corona quedava concretada, d'altra banda, en l'apartat 55 del Decret:

55. Las Regalías de Fabrica de Monedas, y todas las demás, llamadas Mayores, y Menores, me quedan reservadas, y si alguna Comunidad, ò Persona particular tuviere alguna pretension, se le hara Justicia, oyendo à mis Fiscales.

És a dir, en endavant, la Corona es feia seves totes aquestes regalies i remetia a la seva pròpia jurisdicció tots els litigis que es poguessin plantejar respecte a aquesta qüestió.

En resum, alhora que s'anorreaen els organismes que havien encarnat la sobirania de Catalunya i la Corona n'assumia directament les potestats i atribucions, es mantenia, en canvi, la vigència de les Constitucions catalanes, és a dir, el dret català, que s'integrava en l'ordenament jurídic de la monarquia espanyola mitjançant el mateix Decret. Aquesta integració es va fer amb una curiosa giragonsa jurídica, en el sentit que el dret propi de Catalunya es mantenia vigent però s'havia d'entendre restablert per la voluntat del rei per mitjà del mateix decret. Per tant, la font de legitimitat d'aquestes normes no vindria ja de les institucions catalanes, sinó exclusivament i única de l'autoritat reial. Així es desprèn dels apartats 56, 57 i 58 del Decret de Nova Planta, referents, respectivament, a les Constitucions catalanes, el Consolat de Mar i les ordenances municipals:

56. En todo lo demás, que no está prevenido en los Capítulos antecedentes de este Decreto, mando se observen las Constituciones, que antes havia en Cataluña, entendiendose, que son establecidas de nuevo por este Decreto, y que tienen la misma fuerza, y vigor, que lo individualmente mandado en él.

57. Y lo mismo es mi voluntad, se execute, respecto de el Consulado de la Mar, que ha de permanecer, para que florezca el comercio, y logre el mayor beneficio del País.

10. *Real cedula instructoria en la qual Su Magestad establece y declara diferentes puntos al gobierno politico, y economico de los regimientos de la ciudad de Barcelona, y demás ciudades, y villas cabeças de corregimientos del Principado de Cathaluña: dada en Balsain a treze de octubre de mil setecientos diez y ocho.*

58. Y lo mismo se observará en las Ordenanzas, que huviere para el Gobierno Político de las Ciudades, Villas, y Lugares, en lo que no fuere contrario à lo mandado aqui, con que sobre el Consulado, y dichas Ordenanzas, respecto de las Ciudades, y Lugares, Cabezas de Partido, se me consulte por la Audiencia, lo que considerare digno de reformar, y en lo demás lo reforme lo Audiencia.

És a dir, és el monarca mateix (Felip V) qui «ordena» que es compleixin les Constitucions, que ell mateix restableix per mitjà del Decret de Nova Planta, i en els mateixos termes manté el Consolat de Mar i les ordenances locals. En termes de la doctrina de Bodin, la relació «contractual» de la monarquia amb els catalans havia estat substituïda per la voluntat única del monarca absolut com a font exclusiva de tota legitimitat i del dret.

Aquesta referència genèrica a les Constitucions s'ha d'entendre en relació amb tot el dret català en el seu conjunt, és a dir, tant les normes de dret privat com les que, segons els paràmetres actuals, es podrien considerar dret públic, és a dir, les de caràcter processal, penal i tributari, les que estableixen el règim monetari, les que regien els gremis o les que feien referència a aigües, carreteres o navegació. Solament es podien considerar derogades les normes que estiguessin en contra de la potestat que s'arrojava Felip V en virtut del Decret, és a dir, les que regien l'organització i les funcions de les institucions pròpies de Catalunya, que, tanmateix, havien deixat de tenir efectivitat des del mateix moment de l'ocupació filipista, el setembre del 1714.

No hi va haver, doncs, una derogació del dret públic pròpiament dit, que es va continuar aplicant com el dret privat, tret d'allò que estigués en discordança amb l'exercici del poder atribuït a la Corona. Això no obstant, el dret català quedava integrat en el dret de la Corona espanyola amb subjecció al mateix Decret de Nova Planta. Aquesta integració fou sistematitzada per Dou partint del principi que el dret català —al qual anomena «derecho municipal»— i el dret espanyol —«derecho general»— eren dos sistemes jurídics autònoms, cadascun amb el seu propi sistema de fonts, de manera que el dret general de la Corona no es podia aplicar com a supletori del català. Tots dos ordenaments s'aplicaven, doncs, de manera concurrent en el territori català, la qual cosa obligava a establir un sistema de prelació de fonts entre normes catalanes i espanyoles.

A aquest efecte, Dou va determinar unes regles per a l'aplicació de l'un o l'altre ordenament, d'acord amb el principi que la llei posterior deroga l'anterior: en primer lloc, les causes seguides a Catalunya s'havien de regir per les normes posteriors al Decret de Nova Planta, començant per les últimes a ser promulgades, tant si formaven part del dret general del Regne com si havien estat dictades expressament per a Catalunya, com era el cas dels estatuts de la Universitat de Cervera; a falta d'aquestes normes, que formaven «el derecho general y municipal moderno», s'aplicaria el mateix Decret de Nova Planta, i a falta d'aquest, o si aquest no ho hagués previst, s'aplicarien les Constitucions de Catalunya. El mateix sistema de prelació s'aplicaria a les causes

penals i també a les ordinations del Consolat de Mar, «cuya autoridad no solo en esta provincia, sino también en muchas otras de la Europa, es bien antigua y conocida».¹¹

La realitat, però, era més complexa. D'una banda, el dret realment aplicat a Catalunya durant el segle XVIII i el primer terç del XIX era el dret català. De l'altra, com que havien desaparegut les fonts de producció pròpia, era impossible actualitzar les normes catalanes, que anaven quedant més obsoletes, tant pel que fa al contingut com pel que fa al llenguatge emprat, que molts juristes ja ni tan sols entenien. A això s'afegien les mesures que anava adoptant la monarquia per a anar-se consolidant com un estat modern, com ara la Reial cèdula de Carles III del 23 de juny de 1778, que prohibia dictar sentències en llatí i obligava a fer-ho en castellà.

La conseqüència de tot plegat, com explica Joan Egea,¹² va ser que en aquells anys es van publicar més traduccions d'obres antigues i comentaris als autors antics que no pas obres originals que apliquessin la nova metodologia racionalista.

3. DESPOTISME IL·LUSTRAT, RESTAURACIÓ I «FELICITAT» DELS SÚBDITS. A L'ENTORN DEL MEMORIAL DE GREUGES DEL 1760

En aquest context, arribaven a Catalunya els corrents intel·lectuals europeus que conformarien la idea moderna d'estat, com el cameralisme i, ja més endavant, les idees de la Il·lustració, totes elles reflectides en la introducció de la ciència de la policia i del concepte de *foment*, que menaven cap a la consecució de la «felicitat» dels súbdits. Aquestes idees s'havien concebut inicialment com a línies de conducta per a legitimar l'actuació de les monarquies absolutes, però van conèixer un ressò extraordinari a Catalunya, on es van escriure els primers tractats sobre aquestes matèries en l'àmbit de tota la monarquia hispànica. Això s'explica, sens dubte, pel fet que aquests autors catalans van saber capgirar el plantejament implícit en aquestes teories —la justificació de la monarquia absoluta— per a convertir-lo en el fonament de la seva petició a la monarquia d'una restauració, almenys parcial, de les institucions perdudes el 1714.

L'obra d'aquests autors s'ha de situar en el canvi que les relacions de la monarquia espanyola amb Catalunya van experimentar després de la mort de Felip V, que va significar que la dinàmica de resistència i repressió que havia caracteritzat aquell reg-

11. Ramon Llätzer de DOU, *Instituciones del derecho público general de España con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de gobierno en qualquier Estado*, vol. 1, Madrid, Oficina de Don Benito García y Compañía, 1800, p. 74-75.

12. Joan EGEA I FERNÁNDEZ, «Estudi introductor», a Pedro N. VIVES I CEBRIÀ, *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han venido a serlo, ilustrada con notas sacadas de los más clásicos autores del Principado*, Barcelona, Parlament de Catalunya i Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 2010 (Textos Jurídics Catalans. Escriptors; 1/5).

nat donés pas a un període de major obertura, que es començà a fer patent pels volts dels anys 1759-1760, és a dir, coincidint amb l'arribada al tron dels monarques Ferran VI i Carles III, amb el restabliment de les antigues institucions consulars de Barcelona, autoritzat per Ferran VI el 1758,¹³ i amb l'autorització del comerç dels catalans amb Amèrica per Carles III. Aquesta nova actitud de la monarquia coincidia amb el sentiment, compartit per catalans, valencians, aragonesos i balears, d'haver demostrat ja àmpliament la seva fidelitat a la Corona en els anys transcorreguts des del final de la Guerra de Successió, per la qual cosa podien fer propostes al rei. A la vegada, anava apareixent a les ciutats, i en particular a Barcelona, una nova classe dirigent que aspirava a recuperar plenament les seves pròpies estructures de poder, en particular les institucions de govern municipal, com havia estat el Consell de Cent.¹⁴

En aquest context, les doctrines del cameralisme i la ciència de la policia permetien donar suport a aquestes aspiracions amb uns arguments de racionalitat. Tanmateix, tota aquesta argumentació racionalista es va veure, en acabat, impotent per a aturar el procés de consolidació i centralització de l'Estat, que havia arrencat a partir del darrer terç del segle XVII i avançà imparabile fins a consolidar-se en el període constitucional.

Aquest tipus de discurs va trobar els seus punts de referència en un document polític, la *Representación de los diputados de las ciudades de Zaragoza, Valencia, Barcelona y Palma*, també conegut com el *Memorial de Greuges* del 1760,¹⁵ i en l'obra de dos autors, Francesc Romà i Rosell i Antoni de Capmany. Romà i Rosell fou l'autor de la *Disertacion historico-politico-legal por los colegios y gremios de la ciudad de Barcelona y sus privativas*,¹⁶ publicada el 1766.¹⁷

Per la seva part, Antoni de Capmany va publicar ja el 1779 les *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*.¹⁸

13. Vegeu la ressenya de R. Fernández Díaz de l'obra *Discurso sobre la agricultura, comercio e industria del Principado de Cataluña (1780)*, a *Revista de Historia Industrial*, núm. 12 (1997), p. 237-240.

14. Vegeu Ferran ARMENGOL FERRER, «La memòria del Consell de Cent i la reivindicació moderna de l'autogovern de Barcelona», *Barcelona Quaderns d'Història* (Arxiu Històric de Barcelona), núm. 20 (2012), p. 245-275.

15. Text publicat a *Memorial de Greuges de 1760. Projecte de Constitució de l'Estat Català de 1883. Memorial de Greuges de 1885. Missatge a la Reina Regent de 1888. Bases de Manresa de 1892*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1990.

16. FRANCESC ROMÀ I ROSELL, *Disertacion historico-politico-legal por los colegios y gremios de la ciudad de Barcelona y sus privativas*, Barcelona, Thomas Piferrer Impressor, 1766.

17. També s'ha atribuït a Romà i Rosell la redacció de la *Representación de los diputados de las ciudades de Zaragoza, Valencia, Barcelona y Palma*. Aquesta interpretació ha estat, tanmateix, posada en qüestió per Ramon GRAU I FERNÁNDEZ, «A l'entorn del memorial de greuges de 1760. Perspectives sobre la cultura política setcentista», *L'Avenç*, núm. 275 (desembre 2002), p. 59-64.

18. ANTONI DE CAPMANY I DE MONTPALAU, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, Madrid, Imprenta de Antonio de Sancha, 1779.

Ambdós textos coincidien en un argument que incorporava elements historicistes i elements racionalistes per a arribar a la conclusió que les institucions pròpies de Barcelona eren el sistema «natural» de govern, el més adient amb l'organització econòmica de la ciutat i amb els valors de la seva societat. Aquesta organització i aquests valors eren identificats a les *Memorias históricas* de Capmany amb l'adhesió al treball manual i a la indústria, que associava als catalans en contraposició a la «mentalidad hidalga» castellana.

És important destacar que aquesta apel·lació de caràcter —diguem-ne— sociològic a la necessitat de disposar d'unes institucions adients a la idiosincràsia catalana evitava fer, almenys de manera aparent, una reivindicació de les institucions suprimides el 1714. En aquestes obres es feia referència a les institucions vigents en el moment, com els municipis o els col·legis professionals, la qual cosa es pot explicar, segurament, per possibilisme, per prudència o per esquivar la possible censura.

Aquest tipus d'argumentació s'ha de situar en el context del despotisme il·lustrat, del qual eren epígons el rei Frederic II de Prússia i els emperadors Maria Teresa i Josep d'Àustria, i que a Espanya va inspirar el regnat de Carles III. L'objectiu del despotisme il·lustrat era crear un estat fort a partir d'un absolutisme centralitzador, l'establiment d'una jerarquia funcional i un intens intervencionisme de l'Estat en matèria econòmica, pedagògica i religiosa.¹⁹ A primera vista, doncs, semblava incompatible amb la idea de reconèixer un règim singular per als catalans. No obstant això, aquest tipus de política es basava en uns pressupòsits racionalistes, expressats en el corrent de pensament conegut com a cameralisme, del qual va sorgir l'anomenada *Polizeiwissenschaft* o 'ciència de la policia', primera exposició teòrica de l'estudi de l'Administració pública en sentit modern.²⁰ La ciència de la policia consistia en l'estudi de l'administració interior (*innere Verwaltung*) de la monarquia i s'havia d'entendre —en paraules del seu introductor, Johann Heinrich Gottlieb Von Justi— com tot el que pogués contribuir al benestar (*Wohlfahrt*) i la felicitat (*Glücklichkeit*) de cada individu que formés part de la col·lectivitat estatal.²¹ Aquest principi general es feia encaixar amb les reivindicacions dels catalans per mitjà d'un argument que sostenia que les institucions més útils per a una societat són les que ella mateixa ha creat, atès que s'adapten millor a la seva idiosincràsia, són més ben acceptades pels súbdits i, en conseqüència, contribueixen millor al seu benestar i la seva felicitat.²²

19. Jean TOUCHARD. *Historia de las ideas políticas*, Madrid, Tecnos, 1981, p. 325-327.

20. Mariano BAENA DEL ALCÁZAR, *Los estudios sobre administración*, p. 35; O. GUERRERO, «Estudio preliminar», a Juan Enrique VON JUSTI, *Ciencia del Estado*, Mèxic, Instituto de Administración Pública del Estado de México, 1996.

21. José Luis CARRO, «Policía y dominio eminente como técnicas de intervención en el Estado pre-constitucional», *Revista Española de Derecho Administrativo*, núm. 29 (1981) p. 291-292.

22. En aquest sentit, vegeu Joaquim ALBAREDA I SALVADOR, «El XVIII, un segle sense política?», a J. RENYER i E. PUJOL (dir.) *Pensament polític als Països Catalans, 1714-2014*, Barcelona, Pòrtic, 2007, p. 71 i seg.

D'acord amb això, es considerava que els gremis i les institucions de govern local pròpies de Catalunya eren les més útils i adequades a la idiosincràsia de la societat catalana.

La *Representación* es va presentar a les Corts generals que Carles III havia convocat el juliol del 1760, coincidint amb l'inici del seu regnat. La signaven els diputats designats per les ciutats de Barcelona, València, Palma de Mallorca i Saragossa, com a capitals dels regnes que havien integrat la Corona d'Aragó, i fou el primer intent formal d'iniciar una nova relació amb la monarquia que permetés passar pàgina de la dinàmica de resistència i repressió que es mantenia des del final de la Guerra de Successió. L'objecte últim de la *Representación* era aconseguir del monarca que els càrrecs públics als territoris de l'antiga Corona d'Aragó fossin ocupats preferentment per «naturals del país», però a la vegada es demanava també una reforma del règim local inspirada en les institucions que havien conformat històricament el règim municipal d'aquells regnes. L'argumentació, en un cas i en l'altre, no es basava a demanar o exigir el restabliment de les institucions antigues, sinó en un criteri de racionalitat orientat a aconseguir els objectius de benestar i felicitat dels súbdits, propis de la ciència de la policia. Aquest benestar i aquesta felicitat quedarien assegurats amb uns funcionaris naturals del país, que en coneguessin el dret, la llengua i els costums, i amb el règim municipal que el país havia desenvolupat per si mateix al llarg de la història.

També crida l'atenció que la *Representación* es presentés com una manifestació de les capitals dels antics regnes, i no dels regnes en si mateixos. L'explicació, sens dubte, es troba en l'objectiu d'aconseguir recuperar un cert nivell d'autogovern sense qüestionar l'assumpció de la sobirania de la monarquia sobre Catalunya i els altres regnes de la Corona d'Aragó que representaven els decrets de Nova Planta. Aquest mateix objectiu es pot detectar en la manera en què la *Representación* es referia a les antigues institucions municipals de les ciutats de la Corona d'Aragó, que sembla ocultar el potencial real que havia tingut el Consell de Cent barceloní. El fragment següent resulta prou indicatiu en aquest sentit:

Antes gobernaban las ciudades de la corona de Aragón cinco o seis jurados o consellers que en cada año se elegían por suerte entre los ciudadanos de diferentes clases, que juzgándose capaces entraban en las bolsas o sacos para el sorteo. Ahora gobiernan las ciudades capitales veinte y quatro y á las otras más de seis regidores, y perpetuos, que Vuestra Majestad elige a consulta de la Cámara [...] Los corregidores tienen mayores facultades que tenían antes los justicias, que podían llamarse compañeros de los jurados, y los yntendentes [sic] tienen tantas privativas que es muy poca, o ninguna, la autoridad de los regidores. Las audiencias con qualquier motivo se ingieren en el gobierno econ[omi]co de las ciudades mudando las antiguas reglas, prescriben nuevas que dicen ser conformes a las leyes de Castilla con el título del alivio o beneficio del público, despojan a los regidores de las preeminencias y distintivos [...].

En síntesi, es fa una comparació entre els ajuntaments borbònics i el que havien estat els municipis de la Corona d'Aragó, dels quals remarca la major autonomia que havien gaudit, la relació d'igual a igual amb els representants de la Corona i el caràcter democràtic, i a aquest efecte esmenta els «jurados o consellers» que regien aquelles ciutats o el sistema d'insaculació pel qual accedien al càrrec. Tanmateix, el que crida l'atenció és que s'afirmi que les ciutats de la Corona d'Aragó tenien «cinc o sis jurats», ja que en realitat n'havien tingut molts més, en particular Barcelona, que havia arribat als cent vint-i-vuit jurats o consellers.

Aquesta distorsió de la realitat històrica queda ben patent quan aquests «cinc o sis jurats o consellers» es contraposen als vint-i-quatre regidors que tenien els municipis borbònics de les capitals: si s'agafa aquest text en sentit literal, el brutal aprimament que el govern de Barcelona havia patit en passar del Consell de Cent a l'Ajuntament borbònic hauria estat, ben al contrari, una ampliació de la seva estructura, ja que hauria passat de cinc o sis jurats a vint-i-quatre regidors. Aquesta prudent estratègia no va aconseguir, però, assolir els seus objectius, i els regnes i les ciutats de l'antiga Corona d'Aragó continuaren sota el mateix règim.

La *Disertación* de Romà i Rosell insistia en la mateixa línia argumental, si bé estava ja més decantada cap a una reivindicació de l'autonomia municipal perduda. En principi, aquesta obra tenia per objecte la defensa del règim i els privilegis dels gremis de Barcelona, però, alhora i a diferència de la *Representación*, aprofitava per fer una al·lusió explícita a l'antiga organització municipal barcelonina i la seva autonomia:

Con los privilegios concedidos [...] tenia el antiguo Consejo Ordinario de la Ciudad de Barcelona la facultad general de establecer todo lo que tubiese (sic) por más conveniente al Real Servicio y à la utilidad pública; y en particular la de eregir, y aprobar, Colegios y Gremios, darles Ordenanzas, revocarlas, nombrar Cónsules y Prohombres, conocer en primera instancia de sus causas, &c. Autorizada la Ciudad con estos Privilegios, trabajó incesantemente con los Soberanos [...] en poner á estos cuerpos sobre el pie sólido en que se han mantenido, con sus Privativas, por espacio de tantos siglos, y en que actualmente se mantienen con la sola diferencia de haberse la Real Corona incorporado las Regalías que tenía comunicadas la antigua Ciudad de Barcelona.²³

És a dir, Romà i Rosell aprofita el fet que els gremis van ser instituïts pel Consell de Cent i es regien encara per privilegis concedits i normes aprovades pel mateix Consell, per a fer una evocació d'allò que havia estat l'autonomia del municipi de Barcelona abans del 1714. En aquesta línia, comença recordant les atribucions del Consell de Cent en relació amb els gremis («[...] eregir [sic], y aprobar, Colegios y Gremios,

23. Francesc ROMÀ I ROSELL, *Disertacion historico-politico-legal*, p. 15-16.

darles Ordenanzas, revocarlas, nombrar Cónsules y Prohombres, conocer en primera instancia de sus causas, &c.» i tot seguit les situa en el context més ampli d'un autèntic autogovern municipal («[...] la facultad general de establecer todo lo que tubiese [sic] por más conveniente al Real Servicio y à la utilidad pública»). És a dir, el Consell de Cent disposava de totes les potestats públiques en relació amb els gremis barcelonins i aquestes atribucions estaven alhora relacionades amb la competència general sobre el «Real Servicio» i la utilitat pública.

Finalment —però cosa no menys important—, Romà i Rosell recordava la sintonia que aquelles autoritats autònomes barcelonines havien mantingut amb la monarquia («[...] Autorizada [sic] la Ciudad con estos Privilegios, trabajó incesantemente con los soberanos [...] en poner á estos cuerpos sobre el pie sólido en que se han mantenido»). El text acaba recordant, sense fer més comentaris, que la Corona havia assumit aquelles regalies que havia tingut la ciutat de Barcelona, en referència, sens dubte, al Decret de Nova Planta, però és inevitable detectar-hi la reivindicació d'un autogovern municipal que havia estat més eficient que la centralització absolutista llavors vigent, la qual cosa, tanmateix, no era un obstacle per a mantenir una cooperació estreta amb la monarquia.

En resum, a partir de l'argumentació cameralista de la *Representación*, que fonamentava el restabliment de l'autogovern municipal en la «felicitat pública», la *Disertación* avançava tímidament cap a una actitud de reivindicació de l'autogovern perdut, que arrencaria a partir de Capmany i es desenvoluparia plenament en el segle XIX.

Les idees plantejades en la *Disertación* es completaren en tres obres més que Romà va publicar de manera pràcticament consecutiva els anys immediatament següents: *Proyecto de abogado general del público* (1767), *Las señales de la felicidad en España y modo de hacerlas eficaces* (1768) i *Proyecto para restablecer la monarquía* (1769), que ve a ser una síntesi de les tres anteriors.²⁴

El cert, tanmateix, és que l'entorn general espanyol i europeu del moment no era gens favorable al reconeixement de poders territorials dins de l'Estat o de règims municipals singulars. La monarquia de Carles III d'Espanya, inspirada en els postulats del despotisme il·lustrat, es va caracteritzar per la intensificació del poder absolut de la Corona i de l'intervencionisme de l'Estat. Tant és així que, arran de la *Instrucción de corregidores* del 15 de maig de 1788, va passar a exercir per si mateixa moltes competències que fins llavors es consideraven de titularitat municipal, la qual cosa va iniciar una tendència que es va consolidar definitivament amb l'aparició de l'Estat constitucional.²⁵ El reforçament de l'Estat va comportar una tendència a

24. J. V. PENADÈS ALIAGA, «Enmendar sin quebrar: el proyecto para restablecer la monarquía (1769) de Francese Romà i Rosell», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, núm. 23 (2003), p. 225-235.

25. J. GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen del municipio constitucional: autonomía y centralización en Francia y España*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, 1983, p. 184-185.

l'homogeneïtzació del règim i les competències de tots els municipis a partir d'un marc determinat de manera uniforme pel mateix Estat. Res a veure, per tant, amb el reconeixement d'antigues prerrogatives o de règims singulars. Solament la institució a Barcelona dels «diputats i síndics del comú»²⁶ va significar el reconeixement d'un cert àmbit d'autonomia municipal dins d'aquesta tendència generalitzada a la centralització del poder polític.

4. FRANCESC PUIG I GELABERT I LA INTRODUCCIÓ DE LA CIÈNCIA DE LA POLICIA

Les propostes polítiques de Romà i Rosell, a les quals podríem afegir les de Jaume Caresmar o les del valencià Mayans, donaren pas ben aviat a la recepció de les obres que començaven a configurar el dret públic europeu. De fet, fou en les darreres dècades del segle XVIII quan s'instituíren les primeres càtedres de «dret públic, natural i de gentes» en diverses universitats de Madrid, on s'estudiaven autors com Heineci i Vattel i fins i tot es començava a parlar de Rousseau, cosa que acabà portant a la seva clausura.²⁷

Mentrestant, a Barcelona s'iniciava l'estudi del dret i de l'Administració pública a partir de la traducció de les obres fonamentals publicades a Europa en aquell període. Aquest moviment fou protagonitzat essencialment pel jurista Antoni Francesc Puig i Gelabert (Barcelona 1752 [?]-?). D'aquest autor, tal com passa amb altres coetanis, se'n coneix ben poca cosa. Va néixer amb tota probabilitat a Barcelona (a la Universitat d'Osca es va inscriure com a «Antonio Francisco Puig de Barcelona») i pertanyia a la petita noblesa catalana, ja que estava emparentat amb els Despuig o Puig, els Gelabert del Coscoll (família arrelada a Sant Just Desvern), els Pallàs i els Mora, segons el que es desprèn d'un certificat que va encarregar el 1782 a Ramón de Zazo i Ortega, historiador i rei d'armes de Carles III, sobre el seu escut heràldic i els orígens de la seva família. És també coneguda la seva relació personal i literària amb el frare franciscà i escriptor Pau Puig (? , 1722/1723 – Barcelona, 1798), de qui era nebot, relació que ha quedat documentada en un manuscrit de poesies de Pau Puig, algunes de les quals estan dedicades per l'autor al seu nebot Antoni Francesc, text que s'ha conservat a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú i que inclou també alguns poemes escrits per Puig i Gelabert mateix.²⁸

26. Vegeu Ernest LLUCH, «Cameranisme, corona d'Aragó i “partit aragonès” o “militar”», *Recerques: Història, Economia, Cultura*, 1992, p. 143; Pere MOLAS RIBALTA, «Diputats i síndics a l'Ajuntament borbònic de Barcelona (1760-1808)», *Revista de Dret Històric Català*, núm. 4 (2004), p. 11-27.

27. Àngel GARRORENA MORALES, *El Ateneo de Madrid y la teoría de la monarquía liberal (1836-1847)*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1974, p. 18-19.

28. Maria Rosa SERRA MILÀ, «El manuscrit núm. 8 de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, un autògraf de Pau Puig», *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, núm. 6 (octubre 2013), p. 55-67.

Quant a la seva formació, només es coneixen els graus obtinguts a la Universitat Sertoriana d'Osca l'agost del 1772: el 19 d'agost va convalidar el grau de batxiller en Cànon, el 23 va obtenir el títol de llicenciat en Cànon i el 30, el de doctor en Sagrats Cànon. No se sap, tanmateix, on va cursar els estudis de cànon que va convalidar a Osca, ni tampoc on havia realitzat els tres cursos com a passant necessari per a ser llicenciat. L'únic que sabem del cert és que no els va cursar a la Universitat de Cervera,²⁹ per la qual cosa és possible que els fes a la mateixa Universitat Sertoriana, o bé a València o Tolosa de Llenguadoc, tal com feien en aquell temps molts estudiants de dret com a mostra de rebuig a la decisió de Felip V de tancar la Universitat de Barcelona i instituir la Universitat de Cervera.³⁰

En tot cas, es presentava a si mateix com a «miembro del Gremio y Claustro de la Universidad de Huesca», per la qual cosa sembla que va estar estretament unit a la universitat d'aquella ciutat aragonesa.

Ja el 16 de setembre de 1779 Puig i Gelabert va ser rebut com a advocat en la Reial Audiència de Catalunya, que el va designar «examinador de abogados» el 31 de març de 1783; va ser també jutge de reclamacions de la Cúria Reial del Corregiment de Barcelona. A partir d'aquí, la seva activitat va quedar estretament vinculada amb l'Acadèmia de Jurisprudència Teòrico-Pràctica de Barcelona, de la qual fou un dels fundadors i cap de la Direcció de Dret Públic Criminal. Va ser també soci de la Real y Primitiva Academia de Jurisprudencia de Alcalá de Henares.

L'obra jurídica de Puig i Gelabert es caracteritza per emprar una metodologia peculiar basada en la traducció d'un autor europeu a la qual afegia un extens «preludi» o «discurs preliminar del traductor», les concordances corresponents amb la legislació vigent a Espanya —i, en particular, a Catalunya— i diversos comentaris en els quals s'adheria o discrepava de l'opinió de l'autor traduït. Això li permetia presentar-se a si mateix com a «humil traductor» i, a la vegada, exposar en el preludi i les notes les teories i opinions que podria haver desenvolupat en una monografia pròpia. Cal dir, però, que aquest mètode va ser habitual en la publicació d'obres científiques, filosòfiques i literàries a Espanya durant el segle XVIII, probablement per problemes de censura.³¹

Amb aquest format va publicar, entre el 1784 i el 1785, les versions espanyoles de dues obres d'èxit a Europa, *Elementos generales de la policía* (*Grundsätze der Poli-*

---

29. Dec aquesta informació al Dr. José Luis Llaquet de Entrambasaguas.

30. Vegeu José María LAHOZ FINESTRES, «Graduados catalanes en las facultades de leyes y cánones de la Universidad de Huesca», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* (Barcelona, Col·legi de Notaris de Barcelona), núm. xv (1997), p. 167-220.

31. Isabel URZAINQUI, «Hacia una tipología de la traducción en el siglo XVIII: los horizontes del traductor», a M. Luisa DONAIRE i FRANCISCO LAFARGA (ed.), *Traducción y adaptación cultural: España-Francia*, Oviedo, Universidad de Oviedo, Servicio de Publicaciones, 1991, p. 623-638.

cey-Wissenschaft), de Johann Heinrich Gottlob Von Justi³² —traducció castellana de la versió francesa de l'edició alemanya del 1756—, i *El derecho público criminal*, de Jean Domat (Barcelona, Bernardo Pla Impr., 1785), a les quals cal afegir *Discurso de la independencia del abogado*, d'Henri Philippe d'Aguesseau³³ (Barcelona, Bernardo Pla Impr., 1785), únic cas en el qual es podria parlar d'una traducció pròpiament dita, és a dir, la versió espanyola del text original francès sense glosses ni afegits propis. No es coneixen més obres de Puig i Gelabert, si bé ell mateix al·ludeix, tant en el prelude dels *Elementos generales de la policía* com en el del *Derecho público criminal*, a una traducció, també comentada i concordada, d'una altra obra de Domat, *Droit public*, per a la impressió de la qual, segons el que ell mateix afirma, havia sol·licitat permís al Consell de Castella. La veritat, no obstant això, és que aquesta obra no va arribar a sortir a la llum i que la traducció espanyola del *Droit public* de Domat va ser publicada a Madrid el 1788 per Juan Antonio Trespalacios.

Puig i Gelabert justificava la publicació d'aquestes obres, i el mètode seguit, amb la seva activitat en l'Acadèmia de Jurisprudència Teòrico-Pràctica de Barcelona com a examinador d'advocats. Es tractava, en efecte, de facilitar als futurs advocats uns materials que els permetessin superar la prova d'accés i adquirir uns coneixements necessaris per a la seva vida professional. No obstant això, una lectura més profunda permet detectar, sota aquesta aparença de «temaris per a oposicions», tota una concepció política i social que abasta des de la reforma del dret penal i la renovació de l'Administració pública fins a la posició social de l'advocat o la relació de Catalunya amb la monarquia espanyola després del Decret de Nova Planta. Aquesta concepció es podria sintetitzar en el rigor moral, la preferència del mèrit als privilegis de classe, la racionalitat del dret i un govern orientat a aconseguir el benestar i la felicitat dels súbdits.

Aquestes idees estaven en línia amb diversos corrents que van sorgir a Europa entre la implantació de l'absolutisme i les primeres albors de la Il·lustració, com ara el jansenisme, el cameralisme i el moviment de reforma del dret penal iniciat per Cesare Beccaria, i es veuen reflectides en els autors i les obres traduïdes. Així, Domat i D'Aguesseau participaven del moviment jansenista,³⁴ Von Justi va ser un reconegut teòric del cameralisme i Beccaria pertanyia ja a la Il·lustració. A partir de les doctrines d'aquests autors, tanmateix, Puig va elaborar el seu propi discurs, que era el que exposava en els seus preludis i les seves notes. Així és, per exemple, en el «Discurs

32. Antoni Francesc PUIG I GELABERT, *Elementos generales de la policía*, Barcelona, Eulalia Piferrer Viuda, 1784.

33. Henri Philippe D'AGUESSEAU, *Discurso de la independencia del abogado*, Barcelona, Bernardo Pla Impr., 1785.

34. En relació amb la influència del jansenisme a la Catalunya del segle XVIII, vegeu Ernest LLUCH MARTÍN, «Una dotzena de qüestions jansenistes», a Joaquim Maria PUIGVERD (ed.), *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVII*, Vic, Eumo, 2000, p. 169-180.

preliminar» del *Derecho público criminal* de Domat, on recull les idees de Beccaria, com la proporcionalitat i la humanitat de les penes («[...] la mayor o menor severidad de las penas, no hace observar las leyes con más exactitud [...]»), i manifesta la seva adhesió entusiasta al projecte de reforma penal de Manuel de Lardizábal;³⁵ o en la traducció dels *Elementos generales de la policía* de Von Justi, on contradiu aquest autor en tractar dels mitjans per a augmentar la població, oposant-se al divorci i considerant intangible el celibat eclesial i preferibles les cases d'acollida de mares desemparades als hospitals d'expòsits. Aquests contradiccions s'aproximen al rigor moral jansenista, encara que és més segur que responguessin a les pròpies conviccions morals i religioses de Puig. En canvi, un altre principi jansenista, la valoració del mèrit enfront del llinatge, és, de fet, el fonament del *Discurso de la independencia del abogado*, en el qual D'Aguesseau, traduït per Puig, encoratja els advocats de la manera següent:

Elevados al colmo de la gloria, acordaos aún que no sois deudores de vuestros honores grandes, sino a [sic] los generosos esfuerzos de una virtuosa mediocridad.

Aquestes paraules de D'Aguesseau se situaven en la mateixa línia de les *Memorias históricas* de Capmany o la *Disertación* de Romà i Rosell, però també coincidien amb l'ideari de l'Acadèmia de Jurisprudència Teòrico-Pràctica de Barcelona, que va lluitar aferrissadament fins a aconseguir el tractament de «don» per als advocats, com a garantia de la independència d'aquell col·lectiu.

La traducció dels *Elementos generales de la policía*, de Von Justi, que va introduir la ciència de la policia a Espanya, és, sens dubte, l'obra més coneguda de Puig i Gelabert. Aquella traducció va ser fruit d'un mandat de la Reial Audiència en el sentit que els advocats havien d'estar instruïts en el que s'anomenava la *ciència del govern*, és a dir, policia, política i economia. És important notar que aquest objectiu —instruir els advocats— és diferent de la formació dels funcionaris de la Corona que proposava en aquells temps Canga Argüelles.³⁶ Més enllà d'aquests objectius generals, la traducció comentada de Puig i Gelabert contenia alguna proposta interessant, com ara l'establiment d'una mutualitat general per a tot l'Estat per a assegurar un socors als treballadors en cas de malaltia, impossibilitat o mort, que s'avançava més d'un segle a la creació de la seguretat social.

35. Sobre el projecte de reforma penal de Manuel de Lardizábal, vegeu M. HERNÁNDEZ MARCOS, «Las sombras de la tradición en el alba de la ilustración penalista en España. Manuel de Lardizábal y el proyecto de código criminal de 1787», *Res Publica*, núm. 22 (2009), p. 39-68.

36. E. LÓPEZ CASTELLANO, «Economía política, administración y hacienda pública en Canga Argüelles», *Revista Asturiana de Economía*, núm. 32 (2005), p. 145-175.

Un últim element que cal destacar del pensament de Puig i Gelabert és la seva posició respecte a la diversitat i varietat d'ordenaments jurídics vigents en aquell moment a Espanya i, singularment, a Catalunya. Així, en el *Derecho público criminal* concorda el text amb «las leyes penales de la Iglesia, Castilla, Cataluña, el Ejército y la Armada» i en particular recalca que el Decret de Nova Planta havia deixat vigents les normes penals catalanes. Ara bé, malgrat aquesta reivindicació del dret penal català, es mostrava favorable a posar fi a la diversitat d'ordenaments llavors existent i a substituir-la per «un Codi General amb breus i poques lleis per a la Monarquia espanyola». Aquest codi general, però, s'hauria d'elaborar «con pocos Jueces, Jurisconsultos y Sabios Políticos, escogidos de cada provincia, bien instruidos en sus Leyes, Usos, Costumbres y Privilegios». És a dir, Puig i Gelabert proposava unificar i codificar el dret penal de tota la monarquia espanyola, però aquesta unificació no s'havia de fer de manera centralitzada des dels despatxos de la Cort, sinó per acord dels juristes més reconeguts dels diferents territoris hispànics amb dret propi.

En resum, les opcions jurídiques i polítiques de Puig i Gelabert reflecteixen el context polític de la Catalunya del regnat de Carles III, caracteritzat per l'aparició d'una nova classe dirigent que aspirava a passar pàgina de la Guerra de Successió i consolidar un sistema juridicoinstitucional amb característiques pròpies en el marc de la monarquia espanyola. Aquest sistema s'havia de basar en el manteniment del dret català que el Decret de Nova Planta havia deixat subsistent i en el respecte dels valors de l'austeritat i el treball manual, que s'associaven a la mentalitat catalana per oposició als privilegis de classe propis de la *hidalgúia* castellana. Puig i Gelabert reflectia el pensament d'aquesta classe dirigent en identificar la ciència de la policia, la cerca de la felicitat i el benestar dels súbdits amb el restabliment de les institucions pròpies, que s'havia reclamat en la *Representación* del 1760.

El recurs a la traducció d'autors europeus quedava supeditat a aquesta idea de la idoneïtat de les institucions pròpies a l'hora de garantir la felicitat i benestar dels súbdits. És a dir, les doctrines d'aquests autors s'utilitzaven com a argument sempre que no mantinguessin punts de vista contraris al manteniment del sistema institucional propi. Un exemple clar és la diferència d'actitud entre Von Justi i Puig en relació amb els gremis. Von Justi era partidari de suprimir-los, però Puig i Gelabert en va fer una defensa aferrissada en la seva glossa. És evident que Puig es mantenia en la mateixa línia de Capmany i Romà i Rosell pel que fa a la realitat dels gremis a Catalunya en el segle XVIII, que, a més d'haver aconseguit sobreviure al Decret de Nova Planta, constituïen un autèntic contrapoder als ajuntaments amb regidors. Per això eren, precisament, el model d'«institució pròpia» que defensaven.

5. LA PROJECCIÓ POSTERIOR DE LES IDEES DE PUIG I GELABERT: EL DRET PÚBLIC A CATALUNYA EN EL TRÀNSIT DE L'ANTIC RÈGIM A L'ESTAT LIBERAL

Malgrat l'escàs coneixement existent de la figura d'Antoni Francesc Puig i Gelabert, recordat fonamentalment com a introductor de la ciència de la policia i en algun cas com a precursor de la seguretat social,³⁷ les seves idees permeten avançar el que va ser el pensament català sobre l'organització del poder i el dret públic al llarg del segle XIX. Això es pot copsar fent una comparació amb una obra molt més coneguda com és la monumental *Instituciones del derecho público general de España con noticia del particular de Cataluña, de las principales reglas de gobierno en qualquier Estado*, obra en nou volums de Ramon Llätzer de Dou publicada a Madrid entre el 1800 i el 1803. Les *Instituciones*, com el seu nom indica, recollien pràcticament tot el que avui dia es considera com a dret públic. Comencen amb una reflexió sobre el dret en general i la «suprema potestat» com a origen del dret públic, i tot seguit analitzen l'organització judicial, les activitats de foment i policia i les normes del dret penal, amb els diferents tipus penals, les penes corresponents i la regulació de l'indult. En canvi, no incloïen cap referència al «derecho natural y de gentes», ja que no el consideraven part del dret públic. Va ser l'obra més rellevant i pràcticament l'única sobre dret públic estudiada a les universitats espanyoles en les primeres dècades del segle XIX.

Ramon Llätzer de Dou i de Bassols (Barcelona, 1742 – Cervera, 1832) és incomparablement més conegut que Puig i Gelabert, gràcies en part a les *Instituciones*, però també per la seva participació com a diputat en les Corts de Cadis. De tarannà reformista conservador, se'l podria considerar, en principi, l'antítesi de Puig i Gelabert, ja que tenia justament la seva *alma mater* en la Universitat de Cervera, on havia estat deixeble de Josep Finestres, partidari radical de l'absolutisme de Felip V. No obstant això, és possible trobar algunes coincidències en l'obra de tots dos autors.

D'entrada, els unia l'admiració comuna per Jean Domat, l'obra del qual Puig i Gelabert va traduir i comentar, i Dou i Bassols va citar com a justificació d'*El derecho público general*. Dou contrastava el mètode tradicional d'exposició del dret romà amb l'esforç de Domat «de poner y explicar las leyes», i en relació amb aquest es referia a l'obra *Les loix civiles dans leur ordre naturel*, sobre la qual afirmava que «[Domat] fue el primero que trató con mayor y con más perfecta separación de la que se había hecho en su tiempo por los legistas, el derecho público del privado. Pareció el todo de esta obra tan perfecto [...] que por ella sola aconsejaba á los juristas el estudio de la lengua francesa».³⁸ Amb aquest referent, Dou es proposava «[...] reducir a método todo el derecho público de España, con noticia del particular de Cataluña

---

37. Luis JORDANA DE POZAS, «Los cultivadores españoles de la ciencia de la policia», p. 701-720.

38. Vegeu Ramon Llätzer de DOU, «Preliminares», a *Instituciones del derecho público general*.

y de las principales reglas de gobierno en qualquier estado acomodando á el las leyes romanas, que por fundarse en principios equitativos y justos pueden ser de uso en todos tiempos y lugares».

Dou també coincidia amb Puig en la importància de la formació dels juristes. Dins d'aquesta formació havien de prendre una rellevància especial l'estudi de l'economia i el dret públic, que definia com «el arte de hacer felices a los hombres en lo temporal». Aquesta formació jurídica es vinculava, per tant, amb la idea de felicitat, que apareix també en l'obra de Dou com a objectiu que ha d'aspirar a assolir tota l'acció política. Baixant dels principis abstractes a la realitat concreta, Dou posava la política de gravar les exportacions i afavorir les importacions com a exemple de la conveniència que els magistrats tinguessin coneixements d'economia.

Les coincidències entre Dou i Puig s'estenen, finalment, a un tercer i significatiu element: el reconeixement comú de l'existència d'unes normes de dret públic català, la pervivència de les quals es reivindicava davant del risc d'absorció pel dret castellà. Dou no era, potser, tan reivindicatiu com Puig, però, en canvi, proposava —com ja s'ha exposat— la inserció del dret públic català en el sistema jurídic de la monarquia espanyola com un ordenament jurídic propi i diferent del castellà, que en cap cas en podia ser supletori. Proposta, per cert, més «autonomista» que la de Puig i Gelabert, que considerava desitjable unificar els drets hispans, encara que fos de manera pactada. Però, més enllà d'això, també es pot considerar que fan referència al dret català les al·lusions a la necessitat d'estudiar el que anomenava «el derecho real», és a dir, el que s'aplicava realment, la qual cosa remetia a les Constitucions de Catalunya.

Amb l'adveniment de l'Estat liberal, aquestes idees esdevindrien les línies mestres d'allò que seria el pensament iuspublicista a Catalunya. És possible rastrejar-ne la influència en l'impuls de la formació de professionals del dret i l'Administració pública (Academia de Derecho Administrativo en el segle XIX, Escola de Funcionaris de la Mancomunitat en el segle XX), la sensibilitat social que es pot detectar en autors com Balmaes i Cerdà o, en general, la convicció que el millor govern per als catalans eren les institucions que ells mateixos havien creat, la qual serviria de fonament a les reivindicacions polítiques del catalanisme.